

lääkkäiden köyhyys ja sen heijastumat hyvinvointiin

**Köyhyys vanhuudessa – mitä ovat päätöksenteon
ikävaikutukset?**

29.11.2016 Eduskunta

Marjaana Seppänen

marjaaana.seppanen@helsinki.fi

Köyhyys

- Eläkeikäisten taloudellinen asema parantunut pitkällä aikavälillä, lamat kuitenkin nostaneet kysymyksen vanhusköyhyydestä esille
- Absoluuttisesta suhteelliseen köyhyyteen
- Pienituloisia vanhuskotitalouksia on paljon
- Eläketulojen vähäisyys aiheuttaa monelle toimeentulohuolia ja vaikuttaa hyvinvointiin
- Objektivisesti mitattu pienituloisuus ei näy välttämättä subjektiivisesti koettuina toimeentulovaikeuksina
- Pelkät tulot eivät anna riittävää kuvaa perheen taloudellisista resursseista
- Kokemuksellinen ulottuvuus köyhyydessä tärkeä näkökulma: miten köyhyyden kokemus vaikuttaa hyvinvointiin?

Miten köyhyys on yhteydessä hyvinvointiin?

Havainnot tutkimuksesta:

Haapola, Ilkka & Antti Karisto & Marjaana Seppänen (2012) Ikääntyvien köyhyys ja sen heijastumat hyvinvointiin. Teoksessa Katja Forssén ym.. (toim.) Kohtaako sosiaalityö köyhyyden Kuopio: UNIPress; 275-300.

Aineistona Ikihyvä Päijät-Häme pitkittäistutkimus

Ketkä olivat köyhiä?

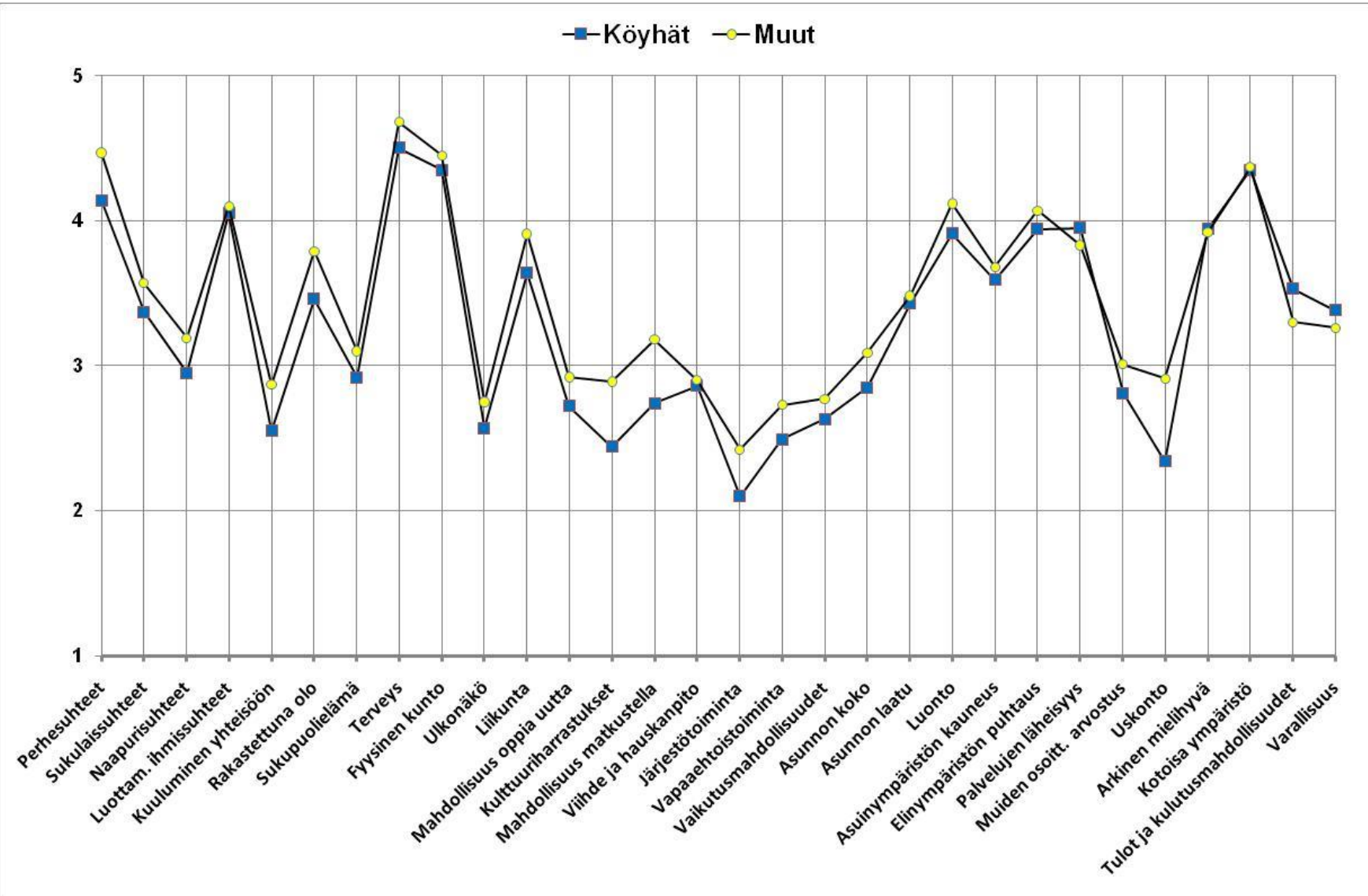
- Kaksi köyhyyden kuvaa:
 - Perinteinen, agraari köyhyys
 - Kaupunkiköyhyys
- Niukkuuskokemukset lisääntyivät kuuden vuoden seurantajaksolla
- Koettu hyvinvointi oli köyhien keskuudessa vähäisempää kuin ei-köyhien (vastaajat kolmesta ikäkohortista: 1926-30, 1936-40, 1946-50)

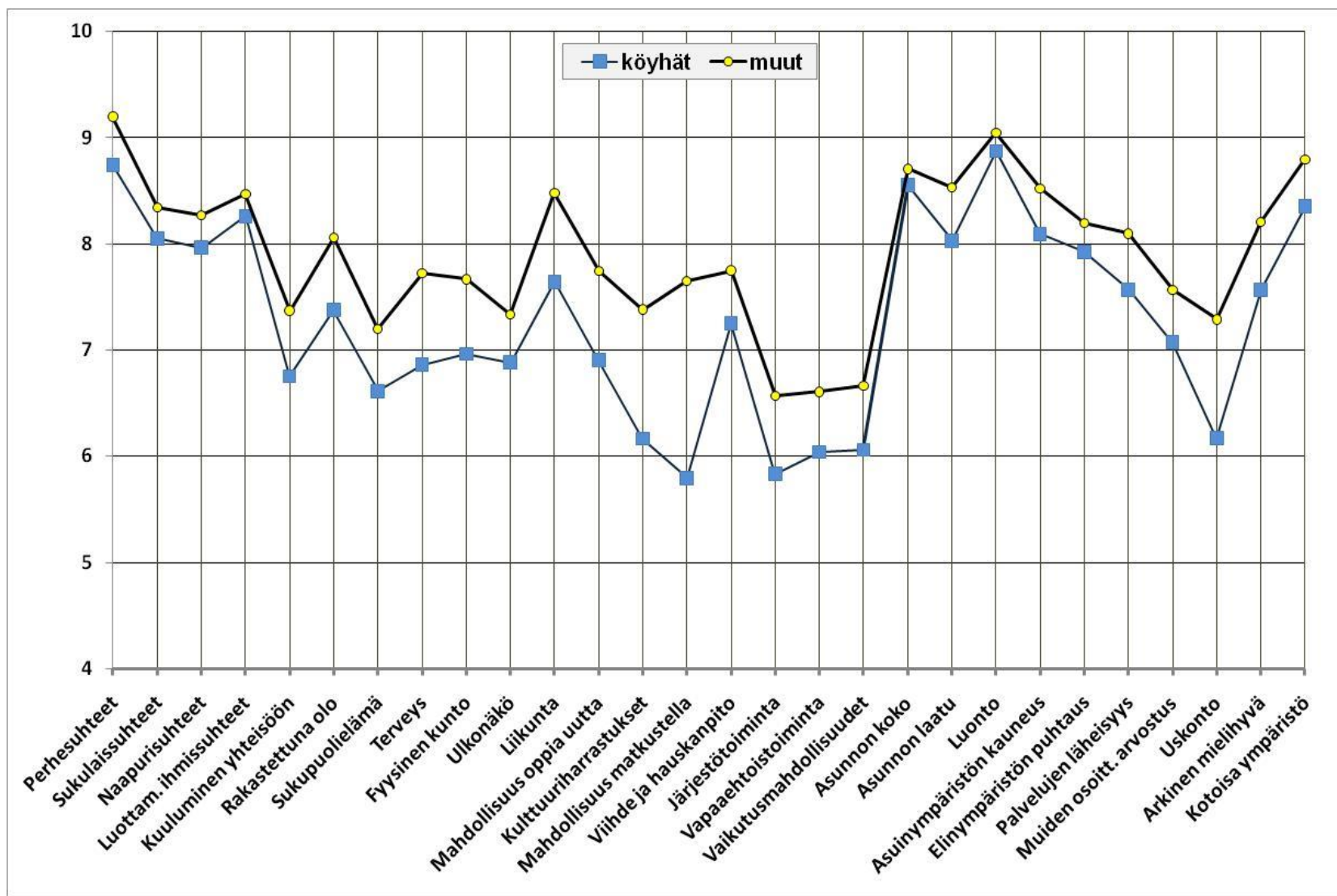
Köyhyys ja hyvinvointi

- 30-osainen koetun hyvinvoinnin indikaattori, jossa tarkasteltiin osa-alueiden tärkeyttä ja kokemusta hyvinvoinnin toteutumisesta näillä osa-alueilla
- Hyvinvoinnin tärkeimmiksi koetut osatekijät:
 - Perhe
 - Terveys
 - Koti ja asuinympäristö

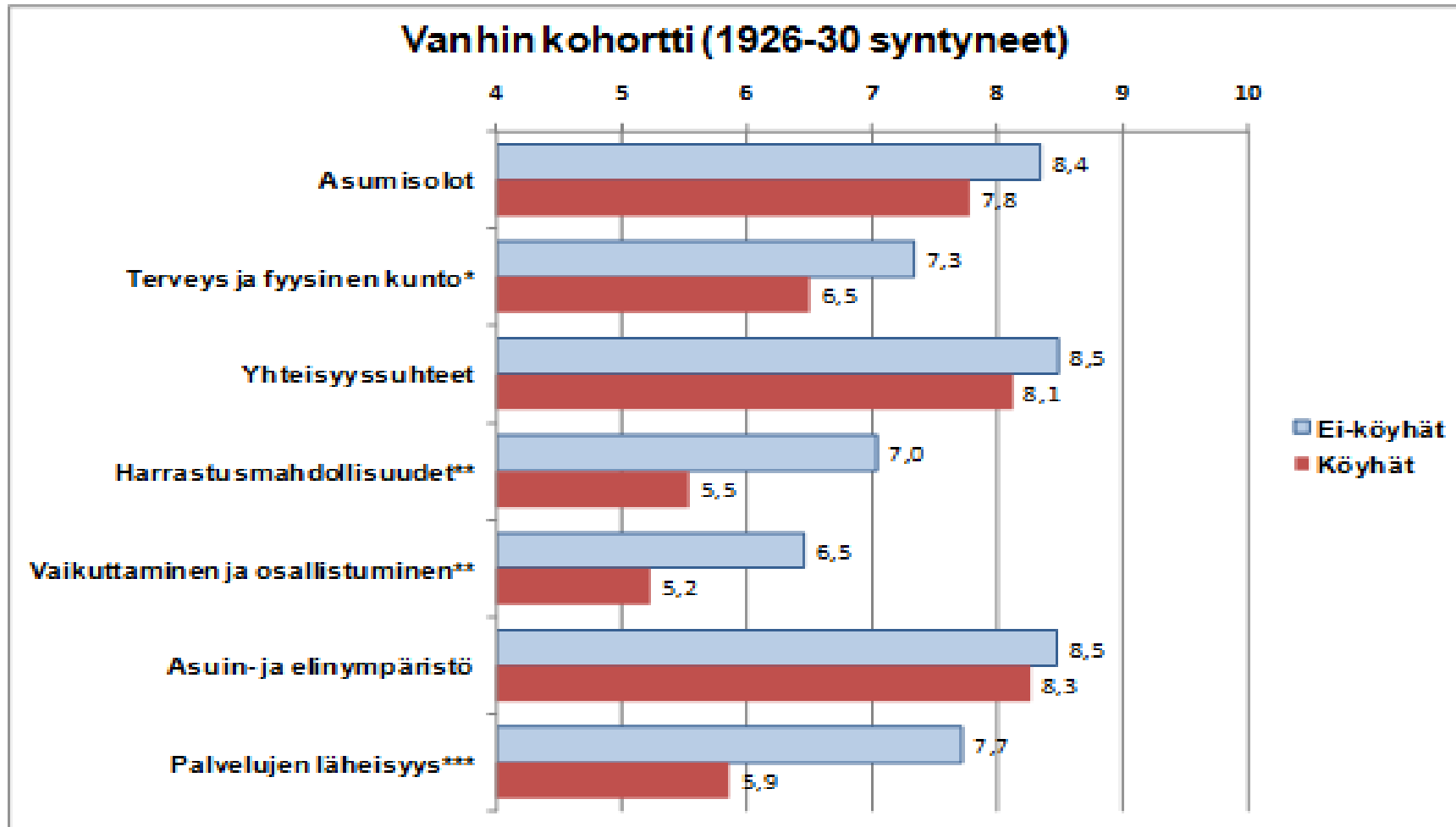
Kuvio 11.1 Hyvinvoinnin osa-alueet ja niiden merkitys vuonna 2008 köyhien ja ei-köyhien ryhmissä. Keskiarvot asteikolla 1–5 (1 = ei lainkaan merkitystä; 5 = erittäin suuri merkitys).

Kuvio 11.2 Koettu hyvinvointi vuonna 2008 köyhien ja ei-köyhien ryhmissä. Omalle tilanteelle annettujen kouluarvosanojen (4–10) keskiarvot elämäalueittain.

Kuvio 11.3 Köyhyyden yhteys kuusi vuotta myöhemmin koettuun hyvinvointiin (kouluarvosanojen keskiarvot).

Kohti laaja-alaisempaa näkökulmaa ikääntyneiden huono-osaisuuteen

Syrjäytyminen

- Eriarvoisuuden kasvu, riskiryhmät
- Syrjäytymiskeskustelu on ohittanut ikääntyvän väestön kysymykset
- Käsitteen poliittisuus, epämääräisyys ja laaja käyttö; ei yhteistä määritelmää

Syrjäytyminen ja ikääntyneet

- Eroaako ikääntyneiden syrjäytyminen nuorempien problematiikasta?
- Syrjäytymis-käsitteen yhteydessä osallisuus työmarkkinoista on ollut keskeinen ulottuvuus, millainen merkitys ikääntyneiden kohdalla?
- Paikkaulottuvuuden keskeisempi merkitys
- Elämänkulun merkitys

Syrjäytyminen

Exclusion:

”..lack of or denial of recourses, rights, goods and services, and the inability to participate in the normal relationships and activities available to the majority of people in a society”

(Levitas et al. 2007, 25; Scharf & Keating 2012, 5)

(Resurssien, oikeuksien, tarvikkeiden ja palvelujen puute sekä puutteelliset mahdollisuudet normaaleihin sosiaalisiin suhteisiin ja toimintoihin, jotka ovat valtaosalle yhteiskunnan ihmisistä saavutettavissa)

Usein toistuvia elementtejä syrjäytymismäärittelyissä:

1. Syrjäytyminen/ on suhteellinen käsite
2. Syrjäytyminen on dynaaminen, ajassa muuttuva ja usein myös sukupolvittain periytyvä ilmiö
3. Syrjäytyminen on moniulotteinen ilmiö.

Usein esiintyviä ulottuvuuksia:

- *Materiaaliset resurssit*
- *Sosiaaliset suhteet*
- *Kansalaisyhteiskunta ja kulttuuri*

Deep exclusion:

”.. Deep exclusion refers to exclusion across more than one domain or dimension of disadvantage, resulting in severe negative consequences for quality of life, well-being and life chances” (Levitas et al., 2007, 9)

(syvällä syrjäytymisellä viitataan usealla elämän osa-alueella syrjään jäämiseen, millä on vakavia vaikutuksia elämänlaatuun ja hyvinvointiin)

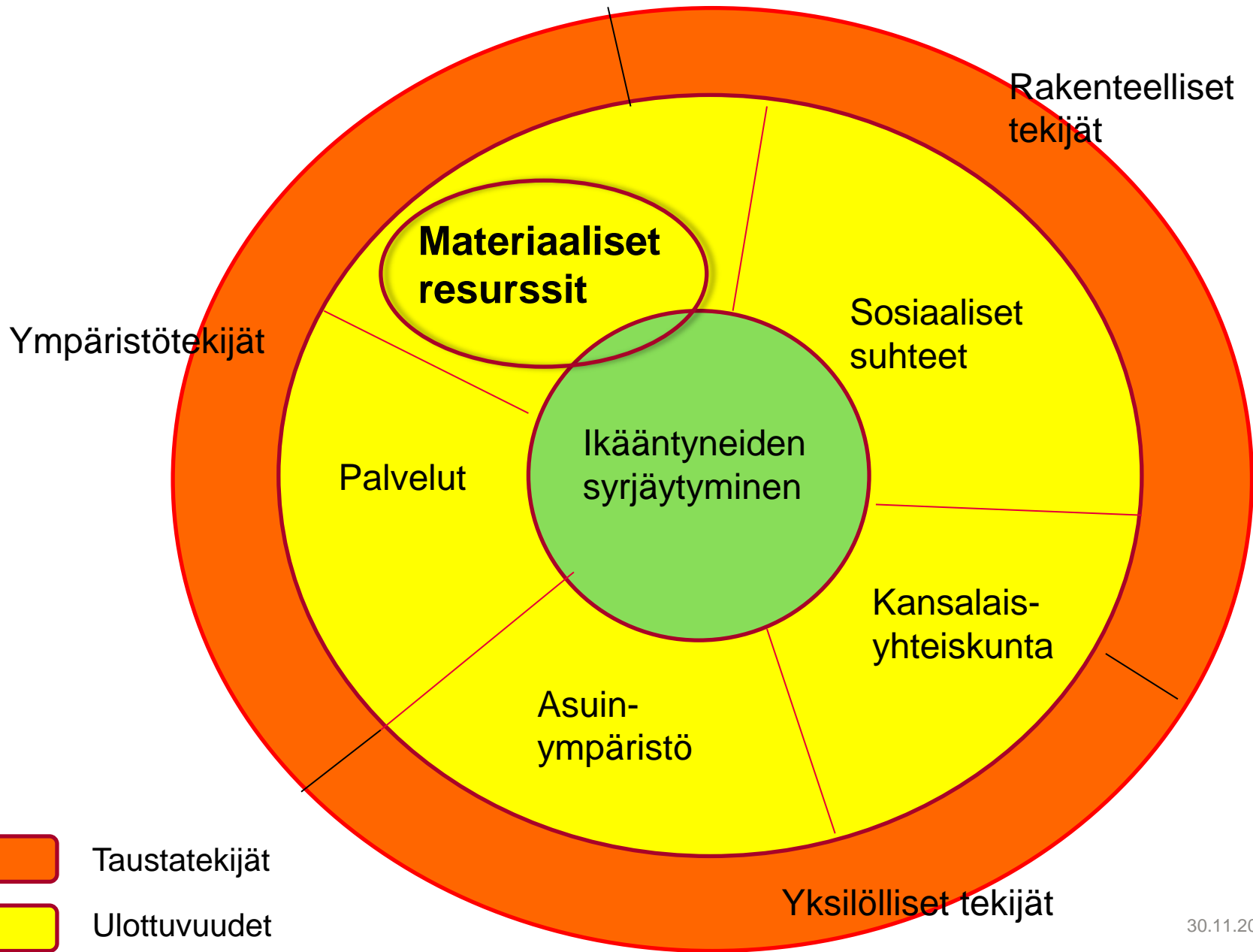

COST Action CA 15122 Reducing old-age social exclusion: collaborations in research and policy

The Action will establish an innovative participatory, interdisciplinary and cross-European collaboration that will:

- (1) synthesise existing knowledge;
- (2) critically investigate the construction of life-course old-age exclusion
- (3) assess the implications of old-age exclusion across the life course;
- (4) Develop new conceptual frameworks on old-age exclusion; and
- (5) identify innovative, and implementable, policy and practice for reducing old age exclusion.

Ikääntyneiden syrjäytyminen

Ikääntyneiden syrjäytymisen ulottuvuudet (domains)

- 1. Syrjäytyminen/osallisuus materiaalisista resursseista**
2. Syrjäytyminen/osallisuus sosiaalisista suhteista
3. Syrjäytyminen/osallisuus kansalaisyhteiskunnasta
4. Syrjäytyminen/osallisuus palveluista
5. Asuinympäristöön liittyvä syrjäytyminen/osallisuus

(Scharf & Keating 2012; ks myös. Walsh ym. 2012)

Millaisia köyhyyden ja syrjäytymisen muotoja sosiaalityöntekijät kohtaavat ?

Sosiaalityössä kohdattua*

- Pienten tulojen aiheuttama turvattomuus
- Yksityisen hoivapalvelun käyttö ja elämäntilanteen muutokset, riittämättömät palvelusetelit
- Toimeentulotuen käyttöön liittyvät kysymykset
 - Hoivan kulujen huomioiminen
 - Tiedon ja tuen puute asioinnissa
 - Asenteista johtuva toimeentulotuen alikäyttö
 - Ylivelkaantuminen

(*Kiitokset keskusteluista Eeva Rossille)

Otteita haastatteluaineistosta

(aineistosta ks. esim. Pöyhönen & Seppänen 2016)

Materiaaliset resurssit

- ***“.. näillä syöpäsairailta ihmisillä, joiden lääkekulut on huikeat..”***
- ***“..kyll peliongelmatkin näkyy sitten, vuokrat rahat on pelattu..”***
- ***“.. Ja sitte siihen liittyy taloudellinen hyväksikäyttö usein. (...) Että sitten eri asteista tönimistä saattaa olla, ja semmosta kiristystilanteissa, et kiristää rahaa esimerkiksi vanhukselta, ku on päihde- alkoholi- tai muu päihdeongelma siel taustalla”***

Sosiaaliset suhteet

- ***“..et vaikka aikaisemmin ollu ehkä hyvin vilkastakin se sosiaalinen elämä, et sitten jos tulee semmosia pitkäaikaissairauksia (...) niin jotkut on kokenu näinkin että se harvenee hyvin paljon sitten se verkosto”***
- ***“..et ei olis nää vanhukset niin eristäytyneitä, toki jotkut haluaakin mut kyl jotenkin sitä... mut et monella on niitä liikkumisen esteitä”***
- ***“Mutta sitten on myös niitä, ketkä ilmoittaa että ei ole ketään....”***

VOIKKO
YKSINÄISYYTEEN
KUOLLA?

...sosiaaliset suhteet

- ***“...Pelon alla vanhus joutuu elämään, (...) ku poika tekee jotain tommosta, riehuu humalassa (...) et sielt tulee hätäsoitto häneltä, .. Mull on aamulla vastaajassa tämä viesti ja sit mä soitan hänelle, niin siinä vaihees hän jo saattaa sanoa 'ei, kyllä minä avasin hänelle oven, nyt on ihan rauhallista, minä annan vielä hänelle mahdollisuuden' (...) sit menee jonkun aikaa ja sitten taas”***

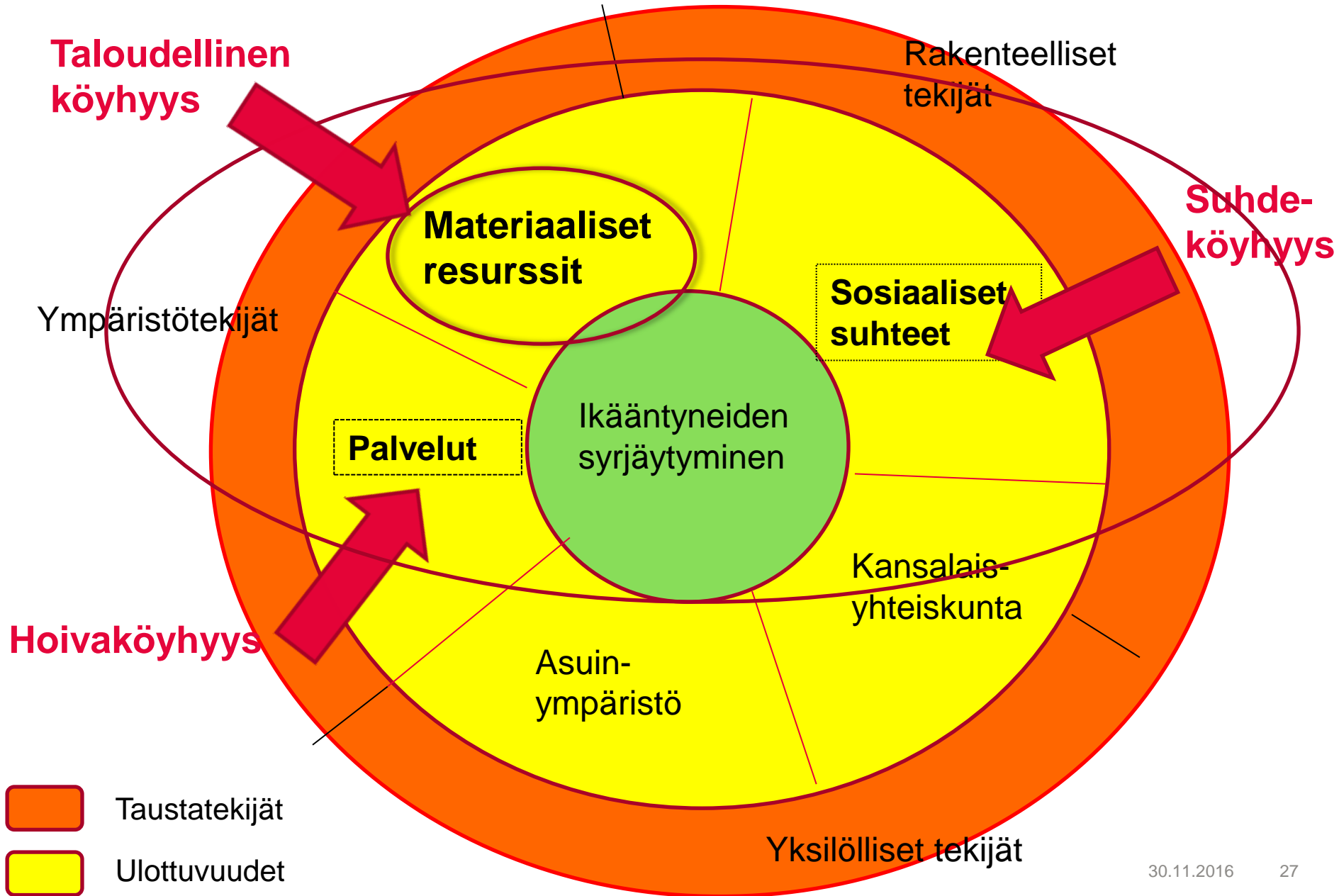

..palvelut

“..yhteydenotot, mitkä ehkä tulee omaisilta tai tuttavilta, sukulaisilta, niin että se on iäkäs ihminen, joka ei ehkä pärjää (...) ei pysty, kykene, huolehtimaan siivouksesta, ruoanlaitosta, täntyyppisestä tai omista raha-asioistaan, niin se meillä näyttäytyy se ryhmä semmosena, että he on väliinputoajia, et he useimmiten ei kuulu myöskään meidän asiakkuuteen, et meil ei oo mitään tarjota..(...) et he kummiskin on sellaisia ihmisiä, jotka tarvii apua”

- Sanotaan että ne varmaan saa jotka osaa sitä hakea ja osaa pitää kovaa ääntä (...) sitten on niitä jotka kyllä tarviis apua (...) mut se että millä keinoilla niitä ihmisiä löytää...”***

Ikääntyneiden syrjäytyminen

Köyhyyden moniulotteisuus

- Materiaalinen köyhyys
- Suhdeköyhyys
- Hoivaköyhyys

Tärkeää huomioida päätöksenteossa ja palvelujen kehittämisessä

- Taloudellisen köyhyyden ja suhdeköyhyyden yhteisvaikutukset sekä suhde hoivaköyhyyteen

Mihin tulisi päätöksenteossa kiinnittää huomiota?

- Pienetkin leikkaukset kiristävät pienituloisen talouden äärimmilleen.
- Laaja-alainen syrjäytyminen ja siihen liittyvät palvelu- ja osaamistarpeet huomioitava
- Kotona asumista korostavan politiikan myötä kotihoidon kriteerit ja palvelut avainasemassa -> näkökulman oltava laajempi kuin vain fyysiseen toimintakykyyn liittyvä hoivan tarve
- Valinnanvapauden käytännöt ja vaikutukset: miten sopii ikääntyneiden tilateisiin?
- Asioimisen ongelmat

LOPUKSI

- Ikääntyneiden taloudellinen köyhyys on ongelma, johon tulisi aktiivisesti politiikan ja lainsäädännön keinoin puuttua
- Vaikeinta tilanne on silloin kun köyhyys yhdistyy muihin syrjäytymisen ulottuvuuksiin, erityisesti suhdeköyhyyteen eli syrjäytymiseen (merkityksellisistä) sosiaalisista suhteista
- Sosiaalialan asiantuntemus osana moniammatillista työtä

Lähteet

- Haapola, Ilkka & Antti Karisto & Marjaana Seppänen (2012) Ikääntyvien köyhyys ja sen heijastumat hyvinvointiin. *Teoksessa Katja Forssén ym.. (toim.) Kohtaako sosiaalityö köyhyydenKuopio: UNIpress; 275-300.*
- Jeffery, Liz (2011) Understanding Agency. Social Welfare and Change. Bristol: Policy Press
- Levitas, Ruth & Cristina Pantazis & Eldin Fahmy & David Gordon & Eva Lloyd & Demi Patsios (2007) The Multi-Dimensional Analysis of Social Exclusion. Department of Sociology and School for Social Policy. Townsend Centre for the International Study of Poverty and Bristol Institute of Public Affairs, University of Bristol.
- Scharf, Thomas & Norah Keating (2012) Social exclusion in later life: a global challenge. Teoksessa Thomas Scharf & Norah Keating: From Exclusion to Inclusion in Old Age. A global challenge. Bristol: Policy Press, 1-16.
- Walsh, Kieran & Eamon O'Shea & Thomas Scharf (2012) Social Exclusion and Ageing in Diverse Rural Communities: Findings of a cross-border study in Ireland and Northern Ireland. Irish Centre for Social Gerontology, National University of Ireland Galway.